

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΕΣΔΔ-ΕΣΤΑ

ΜΑΘΗΜΑ: ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : Γεώργιος Κ. Πατρίκιος, Δικηγόρος, LL.M., Υπ. Δ.Ν.

Θέμα: Πως περιπλέκεται η έννοια του κράτους δικαίου στο σύγχρονο κοινωνικό κράτος (ανάπτυξη εννοιών, συνταγματική πρόβλεψη, σημασία).

Ο διαγωνισμός της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης προϋποθέτει, ως γνωστόν, συνδυασμό συνδυαστικής γνώσης της εξεταστέας ύλης και θεμάτων πολιτικής και οικονομικής επικαιρότητας. Τα Πανεπιστημιακά Φροντιστήρια «ΚΟΛΛΙΝΤΖΑ» ξεκινούν άμεσα την προετοιμασία των υποψηφίων σε oligομελείς ομάδες για το διαγωνισμό αυτό και παραθέτουν χρήσιμα θέματα ανάπτυξης, τα οποία αντλούνται από την τράπεζα των δεκάδων προσομοιωτικών εφαρμογών που επιμελούνται οι εξειδικευμένοι συνεργάτες μας.

Τόσο η αρχή του «κράτους δικαίου» όσο και η αρχή του «κοινωνικού κράτους» αποτελούν δύο από τις πιο βασικές και θεμελιώδεις αρχές του σύγχρονου δημοκρατικού πολιτεύματος, όπως αυτό ορίζεται συνταγματικά ως Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.

Το κράτος δικαίου αντιδιαστέλλεται από το αστυνομικό ή το μοναρχικό κράτος, στα οποία τα ατομικά δικαιώματα τελούν υπό την πλήρη και ασαφή διακριτική ευχέρεια του Μονάρχη – Ηγέτη. Βάση για την κρατική εξουσία αποτελεί η λαϊκή νομιμοποίηση και αυτή ασκείται βάσει του συντάγματος και των νόμων που είναι σύμφωνοι με αυτό, σεβόμενη και προάγοντας τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα ειδικά με τη μορφή των ατομικών δικαιωμάτων.

Στην έννοια του κράτους δικαίου πρωταρχικό ρόλο παίζει η έννοια «Κράτος», με την άσκηση μονομερούς επιβαλλόμενης και εξαναγκαστικής εξουσίας. Ωστόσο το κράτος δικαίου μπορεί να εμφανίζεται τόσο με την τυπική έννοια δηλαδή την τυπική νομιμοποίηση της κρατικής δράσης, όσο και με την

ουσιαστική, δηλαδή την πραγματική απονομή δικαιοσύνης στον πολίτη και το άτομο (δηλαδή και στους αλλοδαπούς).

Μέχρι την Συνταγματική Αναθεώρηση του 2001, η αρχή του κράτους δικαίου αποτελούσε γενική και άγραφη αρχή του δικαίου, που προέκυπτε από τις εν γένει συνταγματικές διατάξεις. Με την αναθεώρηση του 2001, η αρχή του κράτους δικαίου ορίζεται για πρώτη φορά ρητά και σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος «Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους».

Η αόριστη νομική έννοια του κράτους δικαίου βρίσκει εφαρμογή και νόημα σε μια σειρά από συνταγματικές διατάξεις ρητά κατοχυρωμένες και πριν την συνταγματική αναθεώρηση όπως, η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, η αρχή της νομιμότητας της διοίκησης (95 παρ. 1 του Συντάγματος : «Στην αρμοδιότητα του Συμβουλίου της Επικρατείας ανήκουν ιδίως: α) Η μετά από αίτηση ακύρωση των εκτελεστών πράξεων των διοικητικών αρχών για υπέρβαση εξουσίας ή για παράβαση νόμου»), το δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας (20 παρ. 1 του Συντάγματος : «Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σε αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει»), το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης του διοικουμένου προ έκδοσης επαχθούς για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του πράξης (20 παρ. 2 του Συντάγματος : «Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του»), τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων από τα δικαστήρια (93 παρ. 4 Συντάγματος : «Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα») καθώς και από την κατοχύρωση των εν γένει ατομικών δικαιωμάτων.

Η ανωτέρω έννοια θα παρέμενε κενό γράμμα συνταγματικής εφαρμογής από τη στιγμή που θα κατοχυρώνονταν μια μορφή κράτους που «απλά δεν παρανομεί». Με την σύγχρονη μορφή του το κράτος οφείλει όχι μόνο να περιορίζει το άτομο μέσα σε αναλογικά και λογικά πλαίσια προς εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, αλλά και να το προάγει από ιδιότη σε ενεργό και ευπρεπώς διαβιούντα πολίτη. Σε αυτό το σημείο έρχεται η συμπληρωματική προς αυτή του κράτους δικαίου έννοια του «κοινωνικού κράτους».

Ως κοινωνικό κράτος μπορεί να οριστεί αυτό κατά το οποίο η κρατική του εξουσία (όπως αυτή ασκείται από όλα τα όργανα του κράτους δηλαδή Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Κυβέρνηση, Βουλή και Δικαστήρια) λαμβάνει όλα τα απαραίτητα και προσήκοντα θετικά μέτρα για τη διασφάλιση και προαγωγή των κοινωνικών αναγκών και των παροχών, μέσω κοινωνικής και ατομικής παρέμβασης.

Όπως και το κράτος δικαίου, έτσι και το άμεσα συνδεδεμένο με αυτό κοινωνικό κράτος οριοθετήθηκε για πρώτη φορά στην συνταγματική αναθεώρηση του 2001 και στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος.

Η αρχή του κοινωνικού κράτους σε σχέση με την αρχή του κράτους δικαίου και τα ατομικά κατά βάση δικαιώματα που αυτό κατοχυρώνει, βρίσκεται σε λιγότερο κανονιστική θέση προς την πλευρά της κρατικής

εξουσίας. Προκύπτει μια δέσμη δυνατοτήτων και κατευθύνσεων προς τη Διοίκηση η οποία μπορεί να υλοποιηθεί μέσω κρατικής διακριτικής ευχέρειας και όχι δέσμιας αρμοδιότητας.

Συγκεκριμένα, ενώ τα ατομικά δικαιώματα που αποτελούν την αρχή του κράτους δικαίου δημιουργούν καταρχήν δικαστικά αγωγήμες αξιώσεις, τα δικαιώματα που αποτελούν την αρχή του κοινωνικού κράτους εναπόκεινται στην πλήρη διακριτική ευχέρεια της πολιτείας αν και σε ποιο βαθμό θα προβεί στην υλοποίησή τους μέσω παροχικής (θετικής) κυβερνητικής πολιτικής.

Και ενώ κατά την ανωτέρω έννοια του κράτους δικαίου προέχει το εξουσιαστικό στοιχείο «κράτος», στην έννοια του κοινωνικού κράτους προέχει του ανθρωποκεντρικό στοιχείο της «πολιτείας», η οποία στέκει αρωγός και συμπαραστάτης σε κάθε βιοτική και κοινωνική ανάγκη του κοινωνού – πολίτη.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα έκφρασης της αρχής του κοινωνικού κράτους αποτελούν τα συνταγματικά κατοχυρωμένα κοινωνικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στο γάμο και την οικογένεια (21 παρ. 1 του Συντάγματος : «Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους»), το δικαίωμα στην υγεία (21 παρ. 3 του Συντάγματος : «Το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων»), το δικαίωμα στην παιδεία (16 παρ. 4 του Συντάγματος : «Όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια. Το Κράτος ενισχύει τους σπουδαστές που διακρίνονται, καθώς και αυτούς που έχουν ανάγκη από βοήθεια ή ειδική προστασία, ανάλογα με τις ικανότητές τους»), το δικαίωμα στον αθλητισμό (16 παρ. 9 του Συντάγματος : «Ο αθλητισμός τελεί υπό την προστασία και την ανώτατη εποπτεία του Κράτους»), το δικαίωμα στην εργασία (22 παρ. 1 του Συντάγματος : «Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού») και το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση (22 παρ. 5 του Συντάγματος : «Το Κράτος μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, όπως νόμος ορίζει»).

Στην εκ πρώτης όψεως αντιφατική σύνδεση των δύο εννοιών, πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι δύο ανωτέρω έννοιες του κοινωνικού κράτους και του κράτους δικαίου αποτελούν συνδεδετικούς και συμπληρωματικούς κρίκους του σύγχρονου δημοκρατικού οικοδομήματος στα πλαίσια του οποίου ο άνθρωπος ανάγεται σε ύψιστο μέλημα της κρατικής και πολιτειακής δράσης.

Γεώργιος Κ. Πατρίκιος

Δικηγόρος,

Μ.Δ.Ε. Δημοσίου Δικαίου & Πολιτικής Επιστήμης,

Υπ. Διδάκτωρ Νομικής Αθηνών.